

Иранска историја протеже се на више хиљада година и једна је од најстаријих на свету. Покрива велики број цивилизација које су живеле на иранском платоу, од Шахр-и Сохтеа (Спаљеног града) у Систану из бронзаног доба, те Јирофтске цивилизације и Еламитског краљевства, преко Ахеменидског, Партијског и Сасанидског краљевства, све до данашње Исламске Републике Иран.

Праисторија и античко доба

На подручју Ирана, тачније у Белуцистану, нађени су остаци људског деловања још из раздобља доњег палеолита, од којих најстарији датирају и до 800.000 година. На северозападу земље, у подручју Каспијског језера, нађени су остаци активности из раздобља мезолита. Неолитиска налазишта сведоче о пољопривредном деловању пре око 6.000 до 7.000 година у долини Горгана, у Туренг Тепеу, Јарим Тепеу и у средишту земље, у Сиалку II (близу Кашана).

Предмети од бакра и осликане керамике из бронзаног доба (прије 4.000 година) пронађени су у Сузи (покрајина Хузестан) и Сиалку. Археолошким истраживањима тек се сад почињу упознавати врло старе цивилизације које су овдје градиле градове прије 5.000 година.

Почетком 3. миленијума п.н.е., у Сузи се јавља облик писма који је вероватно настао из старог сумеранског писма. Еламско царство (пре којег је постојала протоеламитска цивилизација) постало је нова регионална снага у југозападном Ирану те својеврсна конкуренција суседним царствима Вавилоније и Асирије. Тек у другом миленијуму п.н.е. на ирански плато долазе ирански народи из средишње Азије. Средином VII века п.н.е. Медијци окупљени у племенима на северу и северозападу земље постају самостална регионална сила. Крајем истог века Медијци и Вавилонци ослобађају се Асираца заузимањем Ниниве 612. п.н.е. У овом раздобљу извори помињу Кира I, краља Аншана и унука Ахемена, оснивача првог персијског царства.

Ахемениди

Ахемениди су створили велико царство које се протезало од Индије до Египта, а које је било организовано у сатрапије повезане великом мрежом цеста. Киров цилиндар први је писани траг неке декларације о људским правима из времена Кира II. Ахеменидска династија изградила је важне градове као што су Пасаргад, Персепољ, Суза и Екбатана. Њихова владавину у западном свету најпознатија је по ратовима против Грка. Ахеменидско краљевство је доживело пад након владавине Ксеркса I, па га 330. п.н.е. освојио Александар Велики.

Селеукиди

Генерали Александра Великог основали су династију Селеукида који су практично остали на власти до 64. п.н.е. када је Сирију, задњи остатак њихова царства, Гнеј Помпеј Велики претворио у римску провинцију. Партијско царство које је основано 250. п.н.е. влада земљом до 224. када је краља Артабана IV победио један од персијских вазала. У ово вријеме рађа се нова, сасанидска династија, којом је почело Друго Персијско царство (226—651).

Сасаниди

Сасаниди су били први који су називали њихово царство *Ирансхахр* или *Ерџансхахр* (персијски: *ایران شاهر*, *Земља Аријаца*). Они су владали једним од најважнијих раздобља иранске историје те су остварили бројна достигнућа на свим подручјима. Посебно су утицали на римски свет, будући да су два царства била непрестано у рату. Њихов културни утицај досегнуо је и западну Европу, Африку, Кину и Индију те се наставио и у исламском раздобљу.

Исламско раздобље

Освајање Ирана почиње 637., с Абу Бекром. Након освајања Ктесифона, главног града царства, муслимани су победили сасанидску војску код Нихаванда 642. године. Након тога Иран је брзо освојен, а преобраћавање на ислам врло је убрзано трајало до IX века. Иран је исламизован, али никад није арабизован, за разлику од других крајева које је освојио калифат.

У VIII веку, у Хорасану је прихваћена дисидентска шиитска доктрина, што је довело до одвајања од арапске доминације. Побуном је свргнута династија Омејада, па ју је у Багдаду замијенила Абасидска династија, 748. године. Моћ калифа убрзано се смањује па у Ирану настају многе јаке регионалне династије између 820. и 1005. од којих највише Саманиди. Они су се сукобљавали с Багдадом те у многочему обогатили интелектуални живот. Осим класичне арапске културе, подупирали су персијску књижевност и гарантовали заштиту мислиоцима. Од 962. династија Газнавида из Газнија влада Хорасаном и Панџабом. У ово време, под заштитом Махмуда Газнија, Фердуси је написао „Шах намех” (*Књига краљева*), епску песму с причама из персијске митологије.

Селџуци су дошли у ову регију у XI веку и савладали Газнавиде, па Саманиде, а у Ирану се догодила културна и научна ренесанса. Направљена је опсерваторија у Исфахану, где је Омар Хајам створио нови, персијски календар са преступним годинама који је и данас у употреби. Ово је раздобље такође било врло плодно за многа уметничка достигнућа.

Након владавине Селџука, Ираном управљају мање локалне династије пре доласка Монгола под водством Џингис-кана, 1219. године. Инвазија је поприлично оштетила земљу и становништво. Уништењем бројних система за наводњавање уништена је и мрежа насеља. Уништене градове замењују изоловане оазе, а број становника пада па се становништво организује у племена. Мање локалне династије владају подручјем након краја првог монголског периода 1335. године.

Врло брзо догодила се нова инвазија, у којој Тамерлан потпуно освојио Иран и постао цар 1381. године. Царство Тимурида трајало је до 1507. године, када су Шајбаниди заузели Самарканд, а Сафавиди освојили велики део иранске територије, почевши од иранског Азербејџана.

Настанак модерне иранске државе

Иранско становништво се преобратило на имамитски шиитизам у XVI веку, за време шаха Исмаила I, првог сафавидског владара. Ово преобраћење извршено је ради супростављања доминацији сунитских Османских Турака и како би се створио јединствен ирански идентитет. Преобраћење је било обавезно, под претњом смрћу.

Врхунац сафавидске владавине био је за вријеме шаха Абаса I Великог, за чијег се времена догодила централизација и општи напредак земље. Ово је било златно доба и за умјетност и трговину. Инвазијом афганских племена у Иран 1722. године започела је силазна путања сафавидског раздобља. Након пада задњег сафавидског владара 1735. годину последије Тахмасп Коли из племена Афшар истјерује Авганистанце и преузима власт под именом Надир Шах. За време његове владавине враћена је цела територија Ирана те су кренули војни походи у Индију. Његова владавина није дуго трајала и 1747. године је убијен.

За власт у земљи отада се почињу борити разне племенске групе: Афшари, Хотаци, Каџари и Занди. Карим-кан Зандуспео је 1750. године ујединити скоро целу земљу. За време његове владавине главни је град из Машада премештен у Шираз, па је започело кратко време мира и напретка. Након његове смрти 1779. године почињу нове борбе за власт. На крају је победио Ага Мухамед-шах Каџар који преузима власт 1794. године и тиме оснива династију која је трајала све до 1925. године. Тада је главни град постао Техеран.

За време владања његових наследника Фатх Али-шаха, Мухамед-шаха и Насередин-шаха, у земљи је обновљен ред, стабилност и јединство. Трговци и верске вође постају важни чланови друштва у ово време. Због слабости централне власти, велике колонијалне силе, Руска и Британска империја, захваљујући војној и технолошкој моћи, почињу доминирати иранском привредом и мешати се у унутрашње послове државе. Ипак, упркос Великој игри, Иран је сачувао независност и никад није колонизиран.

Уставна револуција и модернизација Ирана

Први покушаји модернизације земље догодили су се за време Насередин-шаха. Реформисан је порески систем, појачана контрола над администрацијом те развијена индустрија и трговина. Смањено се страни утицај, као и утицај шиитског свештенства. Народна жеља за променама довела је до уставне револуције 1906. године. Иран је постао прва блискоисточна земља која је револуцијом добила устав.

Првим светским ратом повећан је утицај Британаца, који су већ дотад били заинтересовани за нафту пронађену 1908. године у Хузестану. Покушали су наметнути англо-персијски договор 1919, који је парламент одбио.

Нешто после државног удара је смењена власт у корист официра Реза-кана, који четири године послје постаје Реза-шах Пахлави. Уз помоћ снажне и централизоване владе почиње модернизација Ирана: развијање тешке индустрије, велики инфраструктурни пројекти, градња националне железнице, стварање јавног националног образовног система, реформа правосуђа (дотад под контролом свештенства), стварање иранског грађанског законика, побољшање здравственог система, итд. Посебна права која су додељена странцима за време Каџара укинута су како би се смањила зависност и њима, што се посебно односило на Велику Британију и Русију. Дана 21. марта 1935, међународна заједница службено је одлучила престати користити назив *Персија* и почети користити назив *Иран* (локално име од сасанидске ере). Забрана ношења вела за жене, као и обавеза облачења на „западњачки” начин за мушкарце, уведена је исте године.

Због зближавања с Немачком, Британци и Совјети су извршили инвазију на Иран и присилили Реза-шаха на абдикацију у корист свога сина Мохамеда Резе Пахлавија 1941. године. Реза-шах је послат у егзил где је и умро 1944. године. Окупација земље била је врло важна Савезницима. Након проглашења рата Немачкој 1943. године, Иран се приближио западним снагама. Исте године у Техерану састали су се Винстон Черчил, Френклин Рузвелт и Јосиф Стаљин чиме су ојачали своју улогу у Ирану, који је убрзо постао члан Уједињених нација.

У децембру 1945. године, уз подршку Совјетског Савеза, Народна Република Азербејџан и Курдска Народна Република прогласиле су своју независност у подручјима иранског Азербејџана и иранског Курдистана. Делове Хорасана, Горгана, Мазандарана и Гилана окупирале су совјетске трупе; Иранско-совјетска криза, прва у Хладном рату, завршила се у децембру 1946, након што су владе републичких покрета изгубиле подршку Совјетског Савеза.

Године 1953. премијер Мохамед Мосадик национализује нафту. Ради заштите западњачких интереса у иранској нафтној индустрији, британске и америчке тајне службе проводе операцију Ајакс чији је циљ постављање владе која би штитила западњачке интересе. Након Мосадикова пада, Мохамед Реза-шах Пахлави успоставља аутократски диктаторски режим уз помоћ САД. Године 1955. Иран улази у Багдадски пакт, те тиме прелази на америчку страну у Хладном рату. Мухамед Реза-шах модернизовао је индустрију и друштво захваљујући приходима од нафте и програму званом Бела револуција. За време његовог режима макнути су сви облици политичке опозиције, а његова владавина уопштено није била добро прихваћена у иранском друштву.

Исламска револуција и исламска република

Након вишемесечних демонстрација и протеста против његовог режима, Мухамед Реза Пахлави напустио је Иран 16. јануара 1979. године. Рухолах Хомеини се вратио у земљу 1. фебруара 1979, након 15 година у егзилу. Након проглашења неутралности оружаних снага у револуцији, Хомеини је прогласио крај монархије 11. фебруара и успоставио прелазну владу.

Иако је међу становништвом већином владало позитивно расположење због одласка шаха, постојало је много несугласица око будућности Ирана. Иако је Хомеини био најпопуларнија политичка фигура, постојало је више револуционарних група, од којих је свака имала другачији поглед на будућност земље. Групе су укључивале либерале, марксисте, анархисте и лаике, уз велики број верских група које су тражиле да обликују иранску будућност.

Теолози су били први који су успоставили ред у земљи уз помоћ локалних одбора. Познати под именом Бранитељи револуције од маја 1979, ове скупине су брзо добиле моћ на локалном нивоу по целом Ирану, те тиме и највећи дио моћи на свеукупном нивоу. Уз помоћ револуционарних судова који су успостављени, елиминисане су кључне личности из старог режима, као и противници из других скупина. Крајем 1979. организован је референдум, на којем је успостављена исламска република по Хомеинијевом нацрту, с врховним вођом на челу.

Због иранске талачке кризе (окупације амбасаде Сједињених Америчких Држава у Техерану између 4. Новембра 1979. и 20. јануара 1981. и узимање особља за таоце) Картерова администрација је прекинула дипломатске везе с Ираном и 7. априла 1980. наметнула економске санкције. Дана 22. септембра 1980, користећи слабост иранских оружаних снага под новим исламским режимом, Ирак је напао Иран. Службена политика САД тражила је изолацију Ирана. САД и њени савезници пружили су оружје и технологију режиму Садама Хусеина који је хтео да освоји нафтна поља у Хузестану. Чланови Реганове администрације у тајности су продавали оружје и делове Ирану, што је познато под називом афера Иран-Контра. Иран је пристао на поштовање прекида ватре на основу резолуције 598 Савета безбедности ОУН 20. јула 1987. године. Дана 15. августа 1990. Садам Хусеин је пристао да се врати на договоре из Алжира из 1975, тј. *status quo ante bellum*.

Након Хомеинијеве смрти 3. јуна 1989, Савет стручњака прихватило је Алија Хаменејија као врховног вођу. Његовим доласком на власт устав је промењен.

Током Заливског рата 1991. године, Иран је остао неутралан (допустио је једино присутност ирачког ваздухопловства и улазак ирачких избеглица на своју територију).

Револуција, након које је следио рат с Ираком оставили су велике последице на привреду земље које су водили прагматичари као Хашеми Рафсанџани, који је изабран за председника 1987. и 1991. године. Крах економске политике и модернизације иранске државе довео је до избора умереног Мохамеда Хатамија на место председника 1997. године. Његову владавину обиљежиле су несугласице између друштва које је захтевало промене и свештенства које је желело задржати своју моћ. Ова ситуација је достигла свој врхунац у јулу 1999, када су на улицама Техерана и других већих градова избили масовни протести против власти. Хатами је поновно изабран 2001. године, али конзервативне струје у иранском парламенту дестабилизовале су његов реформаторски покрет.

Године 2005. на место председника државе изабран је конзервативни градоначелник Техерана, Махмуд Ахмадинежад, док је више од 1.000 других кандидатура Савет чувара прогласило неважећим. Његов мандат обележио је контроверзни нуклеарни програм и тврда спољна политика. На изборима 2013. председник Ирана постао је Хасан Рухани.

Иранска држава данас

Стварањем исламске републике у Ирану, створен је и јединствен систем власти у свету. Иран је једина службено шиитска држава у муслиманском свету. Исламска Република Иран је практички и једина теократија у свету, тј. сматрајући да власт долази од Бога, моћ лежи у рукама свештенства. Овај облик теократије почива на начелу *велауам-е факих* (فقيه ولايت) којег је у 1960-има описао ајатолах Рухолах Хомеини, први вођа Револуције. Такође у овом систему постоји и представничка димензија, будући да је призната и владавина народа, те се непосредно бира председник Исламске Републике Иран, народни посланици и чланови Скупштине стручњака. Иако постоји демократски систем не постоји и политички плурализам, посланици већином припадају разним исламистичким фракцијама.

Политички систем исламске републике базиран је на основу устава из 1979. који се назива *Qānun-e Asasi* („Основни закон“). У систему се налази више државних тела која су уско повезана, а већину чланова изабире вођа, док се председник републике, посланици у парламенту и чланови Скупштине стручњака бирају на свеопштим изборима. Минимални узраст за гласање одређен је на 15 година.

Извршну власт има Врховни вођа (зван и „вођа револуције“) одговоран је за надгледање опште политике Исламске Републике Ирана. Вођу Револуције бира Скупштина стручњака на неодређено трајање мандата. Вођа је врховни заповедник оружаних снага и контролише војне операције и задатке везане за безбедност, и само он има могућност прогласити рат. Ову државну функцију може вршити само верска особа. Има могућност смени председника републике од своје функције, након што га врховни суд прогласи кривим за кршење устава или након што му парламент прогласи неспособност по члану 89 устава. Скупштина стручњака одговорна је за надгледање врховног вође у извршавању својих дужности. Тренутни врховни вођа Ирана је ајатолах Али Хамнеј, који врши ту дужност од 1989. године.

Устав дефинише председника као највећи државни ауторитет након вође револуције. Председник се бира на свеопштим изборима на мандат од четири године, који је могуће још једном обновити. Председничке кандидате мора одобрити Савет чувара. Председник је одговоран за извршавање извршне власти, осим оних које су везане уз врховног вођу.

Председник бира и надгледа Савет министара, координира одлукама владе и бира владину политику коју представља парламенту. Десет потпредседника помаже председнику, као и кабинет од 22 министра чије именовање мора одобрити парламент.

Тренутни председник републике је Махмуд Ахмадинежад који је на то место изабран у јуну 2005. године, а поново изабран на изборима у јуну 2009.

Законодавну власт представља Меџлис, службеног назива Исламска саветодавна скупштина (персијски: مجلس شورای اسلامی, *Маџлес-е Шора-је Еслами*), једнодомски је ирански парламент. Броји 290 посланика који су изабрани на мандат од четири године. Меџлис изгласава законе, ратификује међународне споразуме и одобрава државни буџет. Сви законодавни посланици морају бити представљени Савету чувара. Од 2006. године, шест посланичких места у меџлису резервисана су за посланике верских мањина.

Скупштина стручњака која заседа једну седмицу годишње, броји 86 чланова пробраног свештенства који се бирају свеопштим гласањем на мандат од осам година. Као и за председничке и парламентарне изборе, Савет чувара одређује подобност кандидата за чланство у Скупштини стручњака. Она бира врховног вођу и има уставно право повући га с дужности у било ком тренутку. Ипак, досад није забележен случај у којима би се Скупштина стручњака успротивила одлукама врховног вође.

Савет чувара броји 12 правника од којих шест именује врховни вођа. Другу половину препоручује шеф судске власти (ког бира врховни вођа), а именује их ирански парламент. Савет тумачи устав и може искористити право вета на одлуке меџлиса, ако сматра да је донети закон неусклађен с уставом или с исламским обичајима, па враћа закон парламенту на дораду.

Вођа револуције именује шефа **судске власти** који именује чланове врховног суда и главног тужиоца. Постоји више врста судова, од јавних судова који се баве грађанским и кривичним случајевима до револуционарних судова који се баве злочинима против државне безбедности. Одлуке револуционарних судова су закључне, па је на њих немогућа жалба. Посебан свештнички суд одговоран је за суђење злочина које су починили припадници свештенства, а такође може бити примењен и у случајевима кад су оптужени лаици. Посебни свештенички суд не налази се у редовном правосудном систему, па ти судови одговарају само вођи револуције.

Локалну власт (чланови локалних већа) изабирају се локалним изборима на мандат од четири године у свим селима и градовима у Ирану. По члану 7 иранског устава, локална већа заједно с парламентом чине управне и одлучне органе државе. Овај део устава није примењиван до 1999. кад су одржани први локални избори за локална већа у држави. Ова већа имају многе одговорности, као што су: избор градоначелника или начелника, надзор локалних активности и бригаа за друштвене, здравствене, привредне, културне и образовне потребе својих грађана.

Административно, Иран се састоји од **30 покрајина**.

Покрајинама се управља из локалног центра, обично највећег града и то чини управник, којег поставља Министарство унутрашњих послова, а одобрава влада. Иначе, свака покрајина подељена је у подпокрајине зване **шахрестан**, а сваки шахрестан је подељен у округе зване **бахш**.

Унутрашњу политику, осим институционалне структуре, одликују и многе друге посебности у погледу политике. Многе структуре државног апарата су удвостручене. Те структуре које се називају револуционарне структуре одговорне су директно вођи револуције. Иранска војска у овом погледу удвостручена је Бранитељима исламске револуције, а судови с револуционарним судовима. У сваком министарству и свакој покрајини именован је представник вође.

Политиком управљају исламистичке фракције, док су остале традиционалне странке забрањене. Код исламиста постоје двије струје: конзервативна и реформистичка. Обе струје желе очувати постојећи политички систем, али се разликују начини на које то желе остварити. Конзервативци се супростављају било каквим променама система, те заступају строго спровођење револуционарних циљева, док се реформисти залажу за нешто либералнију политику. Избор реформиста Мохамеда Хатамија на мјесто председника 1997. покренуо је одређене промене у земљи, ипак након одређеног времена на власт су поновно дошли конзервативци.

Медији у земљи постоје још од појаве првих новина 1835.

Ирански устав дозвољава слободу медија све док се поштују исламска начела. Сваки издавач новина или часописа мора имати одговарајући дозволу за рад. Сва издања која су оцењена као противисламска, или да шире расположење против владе, не могу добити ову дозволу.

Революционарни режим у Ирану којег је започео ајатолах Хомеини радикално је променио **спољну политику** те земље у односу на ону коју је проводио шах, то се посебно односи на дотадашњу прозападњачку политику. Након тешке постреволуционарне спољне политике и Ирачко-иранског рата, Иран је рационализовао своју спољну политику и сконцентрисао се на њене привредне циљеве. Ипак, ова политика је далеко од нормализације.

У новије доба, Иран се труди побољшати своје односе са суседним државама, поготово с Саудијском Арабијом. Циљеви спољне политике укључују ненаметљиво преузимање водеће улоге у регији, смањити и прекинути амерички утицај и утицај других сила у регији, те заснивање квалитетних трговачких односа.

Уопштено се може рећи да су основна начела иранске спољашње политике: дјеловање против САД и Израела у смислу укидања њихове војне доминације у Персијском заливу и подршка стварању палестинске државе, смањење утицаја спољних сила (као САД и УК) у заливу и повећање своје регионалне улоге, те развој дипломатских односа с другим земљама у развоју.

Термин извоз исламске револуције произлази из посебног погледа на свет, који гледа на исламску револуцију као на начин којим се муслимани и немуслимати могу ослободити од угњетавања тирана који служе интересима међународног империјализма.

Постоји пуно струја мисли о спровођењу извоза исламске револуције, од оних који се залажу само за дјеловање путем образовања, па до оних који желе активно помоћи револуционарним скупинама у спровођењу револуције. Иако се иранско Министарство спољних послова залаже само за образовно дјеловање, многи заговорници активистичког приступа налазе се на високим политичким положајима, те могу битно утицати на иранску спољну политику. Ово се посебно може видјети у политици према Либану. Године 1982. Иран је послао 1.500 бранитеља револуције у Баалбек у Либану како би организовали, опремили и обучили Хезболах. Иако је Иран смањио своју подршку либанском покрету, и даље наставља помагати и подржавати Хезболах. Техеран такође подупире и шиитске покрете у Ираку, Бахреину, Саудијској Арабији и Авганистану.

Ипак, неки аутори мисле да се извоз револуције не слаже с жељама за отварањем Ирана према свету, те сматрају да је концепт извоза револуције нестао у првим годинама владајућег режима.

Ирански нуклеарни програм постао је предмет велике расправе између Ирана и западних земаља. Узрок је био велики јаз у политичким погледима на програм између Ирана и западних земаља. Иранска јавност гледа на нуклеарни програм као на начин којим би се увела разноликост у иранске изворе енергије, те као начин којим би се појачала иранска међународна улога. Иранска јавност, практично сви политичари и влада уједињени су у томе да Иран мора развити своју нуклеарну индустрију, јер не може прихватити чињеницу да друге земље, као Израел, Индија или Пакистан имају атомску енергију, а Иран је не може имати. Владе западних земаља имају мишљење да овај нуклеарни програм у цивилне сврхе има скривене намере, те да ће можда бити искоришћен за производњу нуклеарног оружја. Иран је ратификовао споразум о неширењу нуклеарног оружја 1970. године, према којем је обвезан да не производи и не покушава набавити нуклеарно оружје.

Ипак, Међународна агенција за нуклеарну енергију верује да је због иранске несарадње немогуће спровести инспекције технологије и утврдити користи ли се технологија у војне сврхе, што стоји у извештају директора агенције од 31. августа 2006.

Привреда је мешавина централно-планираног државног власништва над нафтним и другим великим компанијама, сеоске пољопривреде и приватног предузетништва. Привредна инфраструктура је знатно унапређена у последње две деценије, али главни проблеми су и даље висока инфлација и незапосленост. Почетком XXI века сектор услуга чинио је највећи постотак БДП-а, затим следе индустријски (рударство и производња) и пољопривредни. Године 2006. удео пољопривреде је био око 10% и континуирано се смањује, 45% прихода државног буџета чине приходи од нафте и гаса, а порези око 31%. Државно издвајање новца допринело је просечној годишњој инфлацији од 14% у раздобљу 2000—2004. Иранске државне резерве се процењују на око 120 милијарди долара, а познато је да око 80% иранског спољног прихода стиже од извоза енергената. За 2008. годину ирански БДП је процењен на 382,3 милијарде долара (859.7 милијарди према куповној моћи), односно 5,826 долара по глави становника (13,100 долара према куповној моћи), што је дванаестероструки пораст у односу на доба пре револуције 1979. Привредни раст износи око 6,4% годишње. Незапосленост је 12,5%, инфлација према владиним изворима износи 17%, а проценат жена у радној снази је 33% Због ових података и разноврсне али мање индустријске базе, УН сврстава иранску привреду као полуразвијену.

